

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

2 januari 1969

54e jrg.

No. 2676

Verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. C. Bos; L. H. Klaassen;
H. W. Lambers; P. J. Montagne; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

Het taaie ongerief

De prijsstijging dreigt een steeds zwaardere hypotheek op het economisch leven van ons land te leggen. In 1964/1966 bedroeg zij gemiddeld 5 à 6%. Daarmee werd de aanpassing aan het Europese peil voltrokken. In 1967/1968 was zij ruim 3%. Het leek de overgang naar een relatief normaal te achten 1 à 2%. Het gemiddelde peil voor 1969/1970 is waarschijnlijk 4 à 5. Met Frankrijk snellen wij vooraan in de Europese stoet.

Wij kunnen nu eenmaal niet meer opmaken dan wij voortbrengen, ook al tellen wij het in steeds meer guldens van steeds minder waarde. Ons internationale concurrentievermogen staat voortdurend op de tocht, zoals een toenemend aantal bedrijfstakken in verkeer en industrie ondervindt. Tot dusver zijn wij er blijkens de algemene gang van de economie vrij gunstig doorgezeild, zij het met enige schade aan verouderd touw- en dekwerk. Wij zijn daardoor wat zorgeloos geworden. Met een bruikbaar schip onder de voeten speculeren wij voortdurend op de inflatie van de anderen. En met redelijk succes. Maar het zou ons eindelijk wel eens zuur kunnen opbreken. Het wordt tijd dat deze vicieuze spiraal wordt doorbroken.

Wij zijn de bedrijfssluitingen haast vergeten. Het gaat afgezien van de zere plekken op de kaart weer goed. De arbeidsmarkt bevindt zich met een reserve, zoals wij tegenwoordig zeggen, van minder dan 2% weer in een evenwicht dat gemiddeld bij volledige werkgelegenheid past. In het Westen betekent dat reeds overspanning, in het Noorden en Zuiden nog steeds een te grote ruimte. Hier openbaart zich een dilemma tussen de conjunctuur- en de structuurpolitiek. Conjunctureel moeten wij de hernieuwde expansie alweer remmen. Al het water van de zee wast het feit niet af dat wij, onze buitenlandse verplichtingen mee gecalculeerd, nu al jaren een tekort op de betalingsbalans hebben. Voor 1969 ziet dat er niet veel beter uit, integendeel. De stevige ontwikkeling van onze export is daar niet mee in tegenspraak. Wij moeten onze goederenexport steeds sterker opvoeren om het relatief teruglopende overschot op onze dienstenbalans goed te maken. Het dekkingspercentage op onze goederenbalans beweegt zich nu omstreeks de 90. Het moet in de komende jaren echter 95 worden om de totaalbalans in evenwicht te brengen.

De economische toestand is bij alle expansie niet zeer doorzichtig. De monetaire spanningen vertroebelen de horizon. Men schrijft ze toe aan fouten in het internationale geldstelsel, dit door „gnomes” en „wizards” in duistere binnenkamers bedreven spel. De zaak is simpeler dan zij er van buiten uitziet. Het internationale betalingsverkeer is wezenlijk een vrij neutraal mechanisme dat voornamelijk reageert op verschillen in het economische beleid.

De recente monetaire opwinding zou niet nodig zijn geweest als men wat nuchterder tegenover pariteitswijziging zou staan. Sentimenten spelen hier een onzuivere rol. Devaluatie wordt een schande geacht, revaluatie een onverdiende straf. Beide zijn slechts de monetaire consequentie van een slecht of goed economisch beleid. De eerste is alleen moeilijker dan de tweede.

In deze toestand van monetaire en economische onzekerheid wordt het tijd dat wij onze vicieuze spiraal definitief doorbreken. Dat kan niet van de ene op de andere dag. Er is een geconcentreerde actie nodig, die onze economie binnen afzienbare tijd ook nominaal in de vaste koers van zijn reële ontwikkeling brengt. De vraag is waar in de brandnetels te grijpen.

INHOUD

Drs. G. Brouwers:

Het taaie ongerief 1

Prof. Dr. W. Albeda:

Het SER-rapport inzake vermogens-
aanwasdeling 3

Drs. P. van Schilfgaarde:

Structurele werkloosheid; begrip en
werkelijkheid (I) 6

Drs. C. J. M. Meershoek:

Na de „kippenoorlog” een „oliën-
en vettenoorlog”? 10

Geld- en kapitaalmarkt .. 14

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

De prijsinflatie moet van drie kanten worden geattaqueerd. Allereerst van de kant van het overheidsbudget. Wij beseffen allemaal hoe groot de behoefte aan gemeenschapsvoorzieningen is. Maar aan alles is, althans tijdelijk, een grens. Beheersen wij ons hier, dan verlicht dat de belastingdruk. Wij weten dat met name om internationale redenen een structuurwijziging in het belastingstelsel nodig is. Wij weten ook, dat het prijs- en looneffect van indirecte en directe belastingen uiteindelijk slechts weinig verschilt. Maar om uit de vicieuze prijs- en loonspiraal te geraken, is het zaak op dit gebied met behoedzaamheid te werk te gaan. Een betere beheersing van de uitgaven is daartoe onontbeerlijk.

De tweede aanvalslinie ligt in de sfeer van de prijsvorming zelf. Deze is sterk afhankelijk van de loonbepaling. Maar niet alleen. Er is een mate van automatisme in de prijsstijging op de binnenlandse markt ontstaan, die ook rechtstreeks moet worden bestreden. Ingrijpen van de overheid dient hier niet voorop te gaan. Bevordering van de concurrentie is het beste middel. Juist in een maatschappij met volledige werkgelegenheid dienen nieuwe vormen van productie en distributie ruim baan te krijgen. Daarnaast is de activiteit der consumenten op zijn plaats. Overheidsmaatregelen zijn nodig waar het automatisme van de prijsverhoging zich hardnekkig handhaaft.

En dan in de derde maar niet de laatste plaats de lonen. Niemand zal beweren dat de vrije loonpolitiek uit een oogpunt van 's lands evenwicht tot dusver een opzienbarend succes is geweest. Men kan dat in ons dierbaar vaderland niet zomaar ronduit stellen. Het is als met de witte koe in India, waar men met een boog omheen moet lopen. Haar naar het abattoir te leiden is een ander uiterste.

De uniformiteit van de geleide loonpolitiek der jaren vijftig had op de duur bezwaren. Haar kern, de binding aan de nationale produktiviteit, was echter juist. De vrije loonpolitiek heeft met een verwijzing naar de inflatie van de buitenwereld wel deze binding prijsgegeven, doch nauwelijks de uniformiteit doorbroken. De versnelde inflatie van het afgelopen decennium was er het gevolg van. Een synthese zou mogelijk zijn door de inkomenspolitiek in sterker mate op twee pijlers te doen rusten: nationale produktiviteit en winstdeling. De loonkosten zouden dan de macro-economische limiet niet hoeven te overschrijden. De inkomens zouden mede worden bepaald door het resultaat van de onderneming. Verschillende grote bedrijven zijn deze weg reeds een eindwegs opgegaan. In overeenstemming met de wijzigingen, die zich technisch, sociaal en economisch in onze maatschappij voltrekken. De markt is niet meer het onbeïnvloedbare verschijnsel van de vrije concurrentie van weleer. Zij wordt mede bepaald door het optreden der ondernemingen en door het economische beleid van de overheid. De loonpolitiek zou aldus de mede-verantwoordelijkheid weerspiegelen die de in de onderneming samenwerkende produktiefactoren voor haar resultaten dragen.

De uitwerking van een inkomenspolitiek, eenmaal van haar piëdestal gehaald, brengt moeilijke problemen met zich. Welke haar vorm ook zij, als strijdmiddel tegen de inflatie zal zij falen, wanneer zij niet kan steunen op een initiële krachtsinspanning die de prijsstijging op tenminste de helft terugbrengt van wat die nu is. Een afwijkende ontwikkeling in het buitenland hoeft daarbij niet te hinderen. Het Internationale Monetaire Fonds heeft niet voor niets de mogelijkheid geschapen een „fundamentele onevenwichtigheid” door pariteitswijziging te corrigeren.

Het wijdere vraagstuk van de ondernemingsstructuur hangt ten nauwste samen met de groei van de omvang der ondernemingen. Wij zijn op dit punt in een versnelling geraakt. Techniek, kostenstijging en internationale integratie spelen daarbij elk een rol. Het verschijnsel van de

fusies wordt in ons land te angstvallig gewaardeerd. Zowel uit een oogpunt van produktiviteit als van sociaal-economische stabiliteit is deze ontwikkeling nuttig en onvermijdelijk.

Men beziet dit proces vaak met nostalgie en soms verzet. De consument zou steeds meer worden bedolven onder een stortvloed van produkten waaraan hij voor zijn ware levensgeluk geen behoefte heeft. Ik zou mij daar niet zoveel zorgen om maken. Ook Galbraith overdrijft wel eens. Wanneer men het gemiddelde welvaartspeil van ons volk bekijkt, hebben wij bij een economische groei van 4 à 5% per jaar nog wel even de tijd eer wij aan de verzadiging toe zijn. Men onderschat trouwens de spreiding der behoeften. De individuele creativiteit heeft hier een wijde, nog nauwelijks vermoede horizon. De gesmade uniformering van het moderne leven is, voor zover niet inherent aan het wezen van elke gemeenschap in alle tijden, in menig opzicht schijn. Het volk in zijn geheel is pas bezig aan de grauwe uniformiteit van het verleden te ontstijgen. Zijn vrijheid is door economische groei en volledige werkgelegenheid niet kleiner maar groter geworden.

De grote corporaties van deze tijd zijn de kernen van onze welvaart, zie de produktie- en de exportcijfers. Dit betekent niet dat men er in stille aanbidding naar behoeft op te zien. Hun marktgedrag moet systematisch aan het algemeen belang worden getoetst. Door een overheidsapparaat dat kwalitatief van gelijkwaardige portuur is als de partijen waar het mee te maken heeft. De organisatie van het grootste bedrijf van Nederland blijft op dit punt bij zijn tijd ten achter. Kwantiteit, onmisbaar gevolg van een tekort aan kwaliteit, is altijd duurder.

De Gemeenschappelijke Markt heeft in deze ontwikkeling een fundamenteel, onvoldoende onderkend effect. In het beleid stagneert zij. Haar „splendid isolation” is niet de enige factor. De Europese Commissie is verontrust door het te trage tempo in de harmonisatie van de economische politiek der lidstaten. Terecht voor zover dit de opruiming van wettelijke hinderpalen voor een homogene integratie remt. Te zeer waar het de schepping van een geharmoniseerde conjunctuurpolitiek betreft. Het onvermijdelijke voorstadium is dat de staten in voortdurend overleg hun nationale evenwicht tot stand brengen. Anders draait de een voor de inflatie of de deflatie van de ander op. Pas wanneer die evenwichten duurzamer verzekerd zijn, krijgt gemeenschappelijkheid zin. Intussen doet men beter als de spanningen te groot worden, de muntpariteiten te herzien dan met premies en heffingen aan de grens te manipuleren. Een gevaarlijk middel voor een Unie die net zijn overgangsfase heeft voltooid.

Tegen deze van licht en donker doorschoten achtergrond heeft de Benelux nog één kans zijn identiteit als Westeuropa's knooppunt waar te maken. Deze kans is de lang voorbereide opheffing van de onderlinge economische grens. Het is een technisch en dus oplosbaar vraagstuk, psychologisch van even veel gewicht als de instelling der douane-eenheid in het moeilijke jaar 1948, economisch daarbij vergeleken kinderspel. Als men deze laatste moed nog opbrengt, kan men er op freewheelen tot het politieke weer bestendiger is geworden.

Het afgelopen decennium, gekenmerkt door een economische expansie als nooit tevoren, eindigt nationaal en internationaal op een noot van onbehagen. Wij veroveren het heelal. Wij zijn voor het eerst in staat naar onze medemens elders in de wereld om te kijken. In scherp contrast daarmee heerst twijfel aan de zin van de verkregen welvaart. Men stoot zich aan de spanning tussen wat mogelijk en wenselijk is. Bereiden wij ons voor op het avontuur, dat het komende decennium biedt, daarin verandering te brengen.

G. Brouwers

Het SER-rapport inzake vermogensaanwasdeling

Er is een structuurwijziging nodig die én de teleurgestelde vakcentrales overtuigt van de zin van hun verantwoordelijke plaats in de overlegorganen én de zorgen van de regering (besparingen en exportpositie) verlicht. Zo'n structuurwijziging zou zijn de uitbreiding van de mogelijkheden tot vermogensvorming voor werknemers. Spaarloon vooral zou daartoe een concrete bijdrage kunnen vormen. Voor werkgevers kan het weinig uitmaken of zij hogere lonen (die ze, gegeven de conjunctuur, toch moeten geven) aan de werknemers direct dan wel via een spaarloonregeling uitbetalen. De spaarquote krijgt op deze wijze bovendien steun. Wie zou er eigenlijk nog tegen kunnen zijn?

De Macro-economische Verkenning 1969 omvat, anders dan vorige jaren, ook een macro-economische verkenning voor de periode 1968-1971. Hiermede wordt de verkenning voor 1969 in een breder kader geplaatst, maar tevens opent deze verkenning de mogelijkheid een beter zicht te krijgen op enkele structurele factoren in onze economische ontwikkeling.

Het beeld, dat deze verkenning te zien geeft, is zeker niet ongunstig. Een redelijke economische groei kan in het verschiep liggen. Ondanks het feit, dat onze industrie niet langer een belangrijk deel van de aanwas der beroepsbevolking en van de uitstoting van arbeidskrachten zal kunnen opnemen, is een gestadige daling der werkloosheid te verwachten. De produktie per hoofd zal met gemiddeld 4% p. j. kunnen stijgen, zodat ondanks een veronderstelde arbeidstijdverkorting een reële inkomensgroei verwacht mag worden. Bovendien acht het CPB een blijvend overschot op de betalingsbalans van 0,7 à 0,8% van het netto nationaal inkomen tegen marktprijzen mogelijk.

Twee belangrijke voorwaarden zijn echter verondersteld voor de realisering van deze mogelijkheden.

— De besparingen, begunstigd door een vrijwel gelijkblijvend aandeel van het overig inkomen in het nationaal inkomen, laten een voldoende overschot zien boven de investeringen, en

— de concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland staat niet in de weg, dat de uitvoer van goederen (inclusief aardgas) iets meer kan blijven stijgen dan het wereldhandelsvolume¹.

In de Miljoenennota 1969 trekt Minister Witteveen hieruit de conclusie, dat én om de besparingen niet onder druk te zetten, én om de concurrentiepositie van ons land veilig te stellen „een arbeidsvoorwaardenbeleid als instrument niet zal kunnen worden gemist”.

Dit is eigenlijk een zeer laconieke vaststelling voor een regering, die evenmin als de voorgaande over instrumenten beschikt om een arbeidsvoorwaardenbeleid te voeren. En voor een regering, die zich wel zal moeten realiseren, dat de vakbeweging niet in een stemming is om de matigende rol te spelen, die anderen niet van haar kunnen overnemen. De vakbeweging heeft meer dan ooit het gevoel, dat matig-

heid en vreedzaam overleg geen — of althans weinig — zoden aan de dijk zetten. Een nuttig orgaan van studie en overleg als de SER wordt binnen de vakbeweging meer en meer gezien als een ijskast voor voorstellen om te komen tot structuurwijzigingen. De vakbeweging is geneigd meer onder de indruk te zijn van de beperkingen, die het participeren in overlegorganen met zich brengt, dan van de mogelijkheden die dit biedt. Er is zodoende een zekere mate van korzeligheid in ons sociaal-economisch klimaat geslopen; een korzeligheid, die nog versterkt wordt doordat de groei uit de vakcentrales schijnt te raken.

EEN UITWEG?

Een vakbeweging, die teleurgesteld is over de resultaten van overleg en studie der laatste tien jaar (V.A.D.-rapport 1964, rapport-Verdam 1964); regeringszorg over besparingen en exportpositie. Dit zijn twee gegevenheden, die bepalend zijn voor de economie van de eerstkomende jaren. Het ligt voor de hand te zoeken naar een structuurwijziging, die de vakcentrales overtuigt van de zin van hun verantwoordelijke plaats in de overlegorganen, en tevens de zorgen der regering verlicht.

Bestaat er zo'n uitweg uit een situatie, die ons logischerwijs slechts kan voeren op een weg, die via arbeidsonrust en loonstijging naar overbesteding voert? Het is de overtuiging van velen, dat zo'n uitweg inderdaad bestaat. Het is mogelijk de werknemers een structuurverandering te doen toekomen, die tevens de regeringszorgen der komende jaren verlicht. Deze structuurverandering is gelegen in de introductie, of liever de uitbreiding van de mogelijkheden om tot vermogensvorming voor werknemers te komen.

Reeds sinds de jaren direct na de tweede wereldoorlog is geschreven, gefilosofeerd en gediscussieerd over „bezitsvorming”. Kon dit aanvankelijk gezien worden als een hobby van vriendelijke conservatieven, die een middel zochten om de ondernemingsgewijze produktie meer aanvaardbaar te maken, in de loop der jaren ging men er een

¹ Macro-economische Verkenningen 1969, blz. 57.

mogelijkheid inzien om meer of minder vérgaande structurele wijzigingen in te voeren in ons produktiestelsel. Met name het rapport *Vermogensaanwasdeling* van de drie vakcentrales kan gezien worden als een belangrijke mijlpaal in deze ontwikkeling. Begin 1965 vroeg de toenmalige Minister van Sociale Zaken de SER om „het oordeel van de Raad over de mogelijkheden een deel van de winsten der ondernemingen te bestemmen voor een bevordering van het verkrijgen van duurzaam eigen bezit der werknemers”. Na ruim drie jaar verscheen (op 17 mei 1968) het *Advies inzake vermogensaanwasdeling en andere instrumenten van bezitsvormingsbeleid*. De vergelijking van de SER met een ijskast voor voorstellen ten aanzien van de maatschappelijke structuur, gaat — afgezien van de niet korte tijd van voorbereiding van het Advies — ook in zoverre op, dat de wederzijdse standpunten inmiddels bevroren blijken te zijn. Voorstanders en tegenstanders konden elkaar niet overtuigen. Twee belangrijke groepen leden, één overwegend uit de werknemersvertegenwoordigers bestaande en de andere uit de werkgeversgroepering, formuleren een pro- en één contra-standpunt. De enige interessante overeenkomst tussen beide standpunten is, dat geen van beide komen tot nieuwe argumenten. Maar uiteraard was er geen SER-rapport voor nodig, om dit te constateren.

Er blijkt een meerderheid in de SER te vinden te zijn voor de wenselijkheid om de wettelijke belemmeringen voor V.A.D.-regelingen en investeringsloon weg te nemen. Doordat de voorstanders ondernemingsgewijze of bedrijfstaksgewijze onderhandelingen als de manier zien om V.A.D.-regelingen te treffen, komt het er op neer, dat het initiatief aan de vakverenigingen is, deze zaak in de onderhandelingen aan de orde te stellen. De V.A.D. blijft zodoende voorshands een twistappel in de toch al weinig gemakkelijke onderhandelingen.

HET FRANSE VOORBEELD, EEN VERPLICHTE V.A.D.

V.A.D. en vermogensaanwasdeling hebben niet slechts korte-termijn(conjunctuur)voordelen. Men kan de vermogensvorming door werknemers ook zien als een middel om enkele minder aansprekende karaktertrekken van onze maatschappelijke orde te corrigeren.

In de eerste plaats kan dan gedacht worden aan de vermogensverdeling. In de tweede plaats aan de noodzaak zoveel mogelijk mensen een direct belang bij de maatschappelijke orde te geven. Een maatschappelijke orde berustend op de particuliere eigendom wordt hechter gefundeerd in alle maatschappelijke groeperingen naarmate die eigendom meer gespreid is.

De Fransman Marcel Loichot heeft in zijn boek *La Reforme Pancapitaliste*² deze gedachte gepousseerd. Het zijn deze en andere achtergronden, die De Gaulle geïnspireerd hebben tot de invoering, bij decreet van augustus 1967, van een stelsel van verplichte participatie door de werknemers in de winsten en investeringen der bedrijven. Dit stelsel vertoont grote overeenkomst met de plannen zoals die door de drie Nederlandse vakcentrales neergelegd zijn in het rapport V.A.D. Een zwak punt van het Franse systeem lijkt mij, dat de invoering bij regeringsdecreet het systeem noch bij werkgevers, noch bij werknemers populair maakt. Het is merkwaardig, dat een zo ingrijpende maatschappelijke verandering eigenlijk zonder enige noemenswaardige voorbereiding in het parlement en zonder dat de vakorganisaties erbij betrokken zijn geweest, kon worden ingevoerd.

ALTERNATIEVEN

De aantrekkelijkheid van vermogensaanwasdeling is ongetwijfeld, dat het een weg opent naar een vermindering der vermogensongelijkheid en daarmee inkomensongelijkheid, door de bron der vermogensvorming zelve aan te boren. Een moeilijkheid bij de invoering ervan is uiteraard, dat het hierbij gaat om een claim op nieuw vermogen, dat traditioneel aan anderen dan werknemers toe pleegt te vallen. De ingehouden-winsten komen direct of indirect in de eerste plaats aan de aandeelhouders ten goede. Het is begrijpelijk dat, gezien de machtsverhoudingen in het bedrijfsleven, de leiding der bedrijven niet gemakkelijk uit haar rol als hoedster der aandeelhoudersbelangen zal vallen.

Men zou mogen verwachten, dat veel minder verzet zou rijzen, indien de vermogensvorming der werknemers niet zou geschieden door een andere verdelingsleutel van het nieuw gevormde vermogen toe te passen, maar uit nieuwe besparingen der werknemers zelf. Uiteraard vindt deze mogelijkheid beperkingen in het onvermogen van vele werknemers om zelf te sparen. Hier ligt de zwakte van de vele spaarregelingen. Men tracht het sparen te bevorderen door een premie te geven voor het sparen. Dit betekent dat men enerzijds nooit geheel zeker is, dat er geen premies gegeven worden voor besparingen, die toch wel zouden hebben plaatsgevonden; anderzijds dat er een zeer goede kans is, dat men in ieder geval mensen een premie geeft voor het kunnen sparen, een groepering, die niet bepaald de eerste is die voor een vorm van subsidie in aanmerking komt.

Door een CBS-enquête, gehouden in oktober van het jaar 1967, weten we iets meer van de omvang van dit soort spaarregelingen³. In de grote bedrijven (meer dan 100 werknemers) werkte 67,7% der werknemers in een onderneming met één of andere vorm van spaarregeling. Van hen die konden deelnemen aan een spaarregeling deed iets meer dan de helft dit (55,4%). In de kleinere bedrijven waren veel minder spaarregelingen (90% werkte in bedrijven zonder spaarregeling). Waar ze wel bestonden was de participatie der werknemers van dezelfde omvang (54,2%).

Uit een onderzoekje van de SER-commissie V.A.D. blijkt, dat het aantal winstelings- en gepremieerde spaarregelingen slechts langzaam toeneemt, ondanks de veelheid van bestaande spaarvormen en de publiciteit, die hieraan wordt verleend. De Commissie tekent hierbij aan: „Bij deze langzame groei zou men vooral in aanmerking moeten nemen, dat het moeilijker is collectiviteiten, i.c. werkgevers en werknemers tezamen, ter zake van de onderhavige bezitsvorming, tot nieuwe inzichten en activiteiten te brengen dan het enkele individu”. De SER blijkt wel unaniem een aantal suggesties te kunnen doen, die een betere benutting van spaarneiging en spaarcapaciteit van de potentiële deelnemers beogen. De Raad wil meer weten over spaarmotieven en bepleit een (sociologisch) onderzoek daarover. Voorts worden enkele voorstellen gedaan om het sparen fiscaal aantrekkelijker te maken.

In hoeverre is echter, kan men vragen, een gepremieerde spaarregeling een alternatief voor Vermogensaanwasdeling? „Slechts tot op zeer geringe hoogte”, moet het antwoord luiden. Premiespaarregelingen worden naar hun aard, in hun mogelijkheden beperkt door de spaarcapaciteit der betrokkenen. Deze laatste is per definitie klein.

² Parijs 1966.

³ *Sociale maandstatistiek*, oktober 1968.

Meer mogelijkheden schijnen spaarloon en investeringsloon te bieden. „Sparloon” is er, wanneer een deel van de „normale” loonsverhoging geblokkeerd wordt. Men krijgt dan een spaartegoed of een waardepapier in plaats van besteedbaar inkomen. „Investeringsloon” is er, wanneer boven de „normale” loonsverhoging een extra loonsstijging in spaarvorm wordt vastgelegd. Uiteraard is het verschil nogal theoretisch. De vraag is immers, wat een „normale” loonsverhoging is. Het is sinds de tweede wereldoorlog immers „normaal”, dat de lonen meer stijgen dan de produktiviteit. De mogelijkheid is wel geopperd om, gegeven het feit dat de uitbetaalde lonen in feite bepaald worden door de mate van spanning op de arbeidsmarkt, er voor te zorgen, dat het deel van de loonsstijging dat de produktiviteitsstijging overschrijdt geblokkeerd wordt.

Weliswaar zou op deze wijze de totale loonkostenstijging groter zijn dan overeenkomt met de produktiviteitsstijging, maar daaraan is, gegeven de spanning op de arbeidsmarkt, toch niet te ontkomen. Het inflatoir effect van dit meerdere wordt echter beperkt door de blokkering. Daarbij komt nog dat indien er een consequent beleid bestaat, gericht op een betere vermogensspreiding, het klimaat voor een eventuele inkomenspolitiek verbeterd wordt. Naarmate wegen gevonden worden om aan werknemers een deel van het „overig inkomen” te doen toekomen, zal de riskante poging de inkomensverdeling te wijzigen via een agressief loonbeleid minder voor de hand liggen.

Een dergelijke vorm van investerings- of spaarloon is uiteraard wél een alternatief voor V.A.D. Ook in die zin dat, hoewel V.A.D. uit het winstinkomen afkomstig is en investeringsloon ten laste komt van het categorale arbeidsinkomen, beide op langere termijn hetzelfde effect hebben. In beide gevallen ontstaat immers vermogen, geheel of gedeeltelijk in ondernemingen geïnvesteerd, in handen van werknemers, waardoor deze deel krijgen in het „overig inkomen”. Voor zover ondernemers kans zouden zien de V.A.D. via de prijzen af te wentelen op de consument is dit slechts een wat omslachtige manier om investeringsloon te geven.

DE KANSEN OP VERMOGENSSPREIDING

Het SER-rapport inzake Vermogensaanwasdeling brengt ons in wezen niet zoveel verder. Iedereen is voor een gespreide vermogensvorming. Het weinig effectieve en betrekkelijk dure systeem van spaarpremiëring kan zich verheugen in een vrijwel algemene instemming. Waar men de mogelijkheid heeft, wordt in dergelijke systemen in vrij redelijke mate maar zeker niet algemeen geparticipeerd. Andere, meer effectieve, systemen als V.A.D. en investeringsloon hebben het in het oog springende nadeel, dat ze op de één of andere manier ten laste komen van winsten of van besteedbaar loon of van beide.

Het macro-economische voordeel van de blokkering van een deel van de loonsverhoging, zoals die door machtsverhouding en arbeidsmarkt tot stand komt, lijkt eigenlijk zo evident, dat het er in de komende jaren eigenlijk maar eens van moest komen. Voor werkgevers kan het weinig uitmaken of zij hogere lonen (die ze, gegeven de conjunctuur toch moeten betalen) nu direct aan de werknemers of via de geconcipeerde algemene *Sociale Beleggings Gemeenschap* uitbetalen. Voor de regering moet het een zekere verlichting zijn, indien de spaarquote op deze wijze steun krijgt. Wie zou er eigenlijk nog tegen kunnen zijn?

Het lijkt verleidelijk deze vraag met „niemand” te be-

antwoorden. Men vergeet dan echter de belangrijkste groepering. Eigenlijk zal men immers juist bij de direct betrokkenen bezwaren mogen verwachten. Er is immers een belangrijk verschil tussen macro- en micro-economie. Hoe men het ook keert of wendt, de betrokkenen zullen gedwongen worden meer te sparen, dan zij uit zichzelf geneigd zouden zijn te doen. Wegen de voordelen van het systeem op tegen dit nadeel? Een vraag, die met name te beantwoorden ware door de direct betrokkenen.

In wezen hebben wij hier een voorbeeld van sociaal-economisch beleid, dat alleen uitvoerbaar is, indien het de instemming heeft van de direct betrokkenen. In een democratische samenleving spreekt dit vanzelf. Bovendien, is deze instemming er niet, dan ontstaan spanningen binnen de vakverenigingen, die spaar- of investeringsloon contracteerden, en wellicht onrust in bedrijven waar het wordt toegepast. Men zou hierin aanleiding kunnen zien om deze vormen van loonblokkering niet via een wettelijke maatregel, maar bij CAO te regelen en wellicht zelfs per onderneming na uitvoerig overleg met de betrokken werknemers. Door een sterk gedecentraliseerde invoering van deze regelingen kan ook voorkomen worden, dat een deblokkering der gekweekte tegoeden na vijf jaar een zeer grote consumptievergroting ineens ten gevolge heeft. Er ontstaat dan immers tevens een spreiding van de invoering der systemen in de tijd. Overigens is het natuurlijk mogelijk de neiging tot deblokkering via premiereregelingen enigszins te verzwakken. De aantrekkelijke bestedingsmogelijkheden, die voor de tot stand gekomen spaarbedragen bestaan in onze sterk consumptief ingestelde samenleving doen echter vermoeden, dat regelmatig spaarbedragen zullen worden geliquideerd. Wel kan zich een regelmatig groeiend kapitaal ontwikkelen bij de Sociale Beleggings Gemeenschap, maar de groei zal ongetwijfeld geringer zijn dan de jaarlijks nieuw gevormde spaarbedragen.

Een bezwaar, dat ook in het SER-rapport tot uitdrukking wordt gebracht, zou kunnen worden gezien in het feit dat bij deze S.B.G. toch wel een sterke concentratie van zeggenschap in Nederlandse ondernemingen wordt tot stand gebracht. Aan aandelen is nu immers zeggenschap verbonden. De werkgroep „Institutionele vormgeving” van de SER-commissie stelt voor aan het fonds een maximum begrenzing te stellen bij de deelneming in één onderneming. De groep voorstanders van de V.A.D. acht deze bepaling onnodig. Zij menen, dat het fonds over veel waardepapieren zal komen te beschikken, die een weinig courant karakter hebben, en zodoende niet via de effectenhandel omgezet kunnen worden in meer courante titels. Concentratie van het aandelenbezit in enkele ondernemingen achten zij dan ook onwaarschijnlijk. Bovendien kan men het misbruiken van eventuele grotere aandelenpakketten inperken door de samenstelling van het bestuur van het fonds en door statutaire bepalingen, welke het uitoefenen van stemrecht over de in het bezit van de beleggingsgemeenschap zijnde aandelen afhankelijk maakt van de toestemming der betrokken onderneming. Dit bezwaar lijkt mij dan ook niet zo groot, dat daarop de invoering van V.A.D. of investeringsloon zou behoeven te stranden.

Indien én door de wijze van invoering én door de introductie van het stelsel bij de betrokkenen het stelsel met instemming der direct betrokkenen kan worden opgezet, lijkt het mij één der aantrekkelijkste manieren om de gedachte der vermogensspreiding op een redelijke termijn te realiseren.

W. Albeda

Structurele werkloosheid; begrip en werkelijkheid (I)

Er wordt de laatste tijd in politici weer veel aandacht geschonken aan de *structurele werkloosheid* in Nederland, waarbij veelal gesteld wordt dat er iets aan gedaan moet worden. Het merkwaardige feit doet zich daarbij voor dat de inhoud van deze term, en daarmee ook wát er aan gedaan moet worden, in een nogal schemerduister gehuld blijft. De term zelf is onduidelijk; het verschijnsel dat erdoor gedekt wordt nog onduidelijker. Noch van regeringszijde, noch van de kant van parlementariërs, vakbond of zelfs de Nederlandsche Bank wordt er veel klaarheid gebracht in de terminologie of in het verschijnsel.

Het kan zijn dat de ingewikkeldheid van de problematiek de terminologische verwarring in de hand werkt. In vele analyses worden immers steeds weer nieuwe factoren naar voren gebracht, welke bij de huidige werkloosheid meespelen; de meningen over de te nemen maatregelen, zowel als over de ernst van de situatie lopen sterk uiteen. Des te meer echter schijnt het van belang althans ten aanzien van de *term structurele werkloosheid* duidelijkheid te verschaffen. De analyse van het verschijnsel zal er alleen door vergemakkelijkt worden. De bedoeling van dit en een tweede artikel is dan ook een kleine bijdrage daartoe te leveren.

BEGRIPSBEPALING EN BEGRIPSVERWARRING

In de economische theorie zijn twee verschillende inhouden van het begrip structuur te onderscheiden¹:

1. De economische structuur van de volkshuishouding als het totaal van alle economische data betreffende deze volkshuishouding.

2. Structuur in tegenstelling tot conjunctuur bij de analyse van de bewegingsverschijnselen in de volkshuishouding. Gedoeld wordt dan op de duur van verschijnselen, waarbij in de bewegingen steeds structuur- en conjunctuurcomponenten zijn te onderscheiden. Structurele werkloosheid is dan een langduriger of meer blijvend verschijnsel dan conjuncturele werkloosheid.

Natuurlijk bestaat er verband tussen deze twee begrippen. De lange duur van structuurbewegingen als bedoeld sub 2 is slechts een uiterlijk verschijnsel; er wordt aangenomen dat de oorzaak dan ligt in één onevenwichtigheid van de structuur als omschreven sub 1. Dit laatste is dan echter een onbewezen hypothese en kan als begripsbepaling geen dienst doen. Wat men nl. structuur (sub 2) als begripsbepaling op dan is het duidelijk dat de twee begrippen verschillende inhoud hebben.

Het belang van deze onderscheiding blijkt als wij ons oog richten op de geografische spreiding van de werkloosheid. De grote verschillen tussen de werkloosheidscijfers in de onderscheiden provincies hebben vanaf 1966 de aandacht getrokken. Het is duidelijk dat deze geografische spreiding een structurelement (sub 1) is van de Nederlandse volkshuishouding. Het betreft echter geen be-

wegingsverschijnsel (althans in de meeste provincies niet) en valt dus buiten de scope van de tegenstelling structuurconjunctuur.

Reeds de *Nota inzake de werkgelegenheidssituatie* van 9 juni 1967 gaat in de analyse voorbij aan deze onderscheiding. Op blz. 1 staat daar:

„Verder moet worden geconstateerd, dat in tegenstelling tot 1957 naast conjuncturele ditmaal ook structurele factoren een vrij belangrijke rol spelen. Hierbij moet worden gewezen op de waargenomen ontwikkelingen in de textielindustrie, de mijnbouw en de bouwnijverheid. De twee eerstgenoemde bedrijfstakken zijn vrij sterk geconcentreerd in respectievelijk de provincies Overijssel en Limburg die hierdoor naar verhouding ernstiger worden getroffen. *De werkloosheid in die bedrijfstakken zelf is overigens niet opvallend gestegen* (cursief van mij, Sch.) . . . . . Uit het voorgaande blijkt dat de huidige werkloosheidsontwikkeling voornamelijk als een regionaal probleem moet worden gezien. Pas bij een werkelijke inzinking van de conjunctuur, die voorschijnsel niet waarschijnlijk lijkt zullen ook de westelijke provincies en het midden des lands een terugslag ondervinden”.

Met deze laatste toevoeging wordt de zaak er niet duidelijker op. Het was al niet erg duidelijk hoe structurele moeilijkheden in bedrijfstakken oorzaak konden zijn van werkloosheid, als deze in die bedrijfstakken zelf niet tot werkloosheid leidt. Dit wordt er ook niet duidelijker op als uit de cijfers blijkt dat Drenthe het hoogste werkloosheidspercentage heeft en Limburg en Overijssel op resp. de tweede en de vijfde plaats komen. Maar in de laatste zin wordt bovendien structurele werkloosheid in één adem gesteld tegenover een inzinking van de conjunctuur en geplaatst in het kader van de structuur van de totale volkshuishouding. Waarschijnlijk is de betekenis sub 2 bedoeld, maar zeker is dit niet. Deze interpretatie wint wel aan kracht als we in de *Miljoenennota 1968* lezen (blz. 8):

„In de zojuist geschetste economische situatie van conjunctuurverflauwing, waarin de structureel zwakke plekken zichtbaar worden maar waarin niet van een recessie gesproken kan worden, past een goedgericht conjunctuur- en werkgelegenheidsbeleid. Een juiste „timing” en juiste dosering zijn daarbij van groot belang”.

Het werkgelegenheidsbeleid moet worden ingepast in het totale conjunctuurbeleid; door juiste dosering van stimulantia aan structureel zwakke plekken kan daar een opleving teweeggebracht worden, waardoor de werkloosheid zal verdwijnen. Bedoeld is structuur (sub 2), waarbij een verband gelegd is met structuur (sub 1) door de impliciete *hypothese* dat de zwakke plekken de *produktiehuishouding* betreffen. Vandaar een beleid, gericht op stimulering van industrievestigingen in de gebieden met hoge werkloosheid. Dat de regering zelf echter deze consequenties niet zo duidelijk trekt blijkt in de *Nota inzake het te voeren loonen werkgelegenheidsbeleid* van 20 mei 1968. Eerst wordt op blz. 4 opgemerkt:

¹ Vgl. J. R. M. v. d. Brink, in de *E.N.S.I.E.*, deel III, blz. 383 e.v.

„Aangenomen moet dan ook worden dat de conjuncturele component van de werkloosheid reeds in belangrijke mate is verdwenen, en dat de huidige geregistreerde arbeidsreserve overwegend structureel van aard is” (verwezen wordt dan ook naar de Miljoenennota 1968).

De term structureel wordt hier onmiddellijk tegenover conjunctureel geplaatst, moet dus inhoud (2) hebben. Vervangt men echter „structureel” door „van langdurige aard” dan blijkt de zin geen inhoud te hebben, dus er is toch een impliciete verwijzing naar (1) bedoeld. In de beleidsconsequenties die worden getrokken, heeft het dan ook de schijn alsof inderdaad (1) is bedoeld. Op blz. 7 lezen wij:

„Voor het beleid heeft de verschuiving van conjuncturele naar structurele werkloosheid duidelijk consequenties. Terwijl nl. de conjunctuurwerkloosheid in beginsel bestreden kan worden met het gedurende enige tijd beschikbaar stellen van extra gelden voor additionele werken, teneinde een tijdelijke vermindering van werkgelegenheid op te vangen, vergt structuurwerkloosheid in plaats van algemene stimulerende maatregelen meer een specifiek gericht beleid, dat is afgestemd op het genuanceerde beeld dat deze werkloosheid vertoont, en beoogt voor een langere periode een betere aansluiting te bereiken tussen vraag naar en aanbod van arbeidskrachten, gedifferentieerd naar kwaliteit en vestigingsplaats. Niet zozeer een tijdelijke werkgelegenheid scheppende politiek, doch een breder en verderreikend arbeidsmarktbeleid is daarvoor vereist”.

In deze alinea spelen de twee begrippen structuur wel erg verwarrend door elkaar. Enerzijds wordt aandacht gevestigd op structuur (1) door aard en doelstelling van het beleid, anderzijds is de terminologie (niet tijdelijk; gericht op langere periode) die van structuur (2). Daarbij dient dan bedacht dat dit alles erop gericht is een loonbeleid met duidelijk conjuncturele doelstellingen te verdedigen (van een nieuw beleid inzake de arbeidsmarkt-politiek is dan ook niets gebleken).

Wij hebben hier de term structuur gevolgd in een aantal regeringsstukken, maar dezelfde verarring heerst in vele artikelen, redes en uitspraken zowel van wetenschapsmensen als van politici, vakbondsleiders, werkgeversorganisaties enz. Het onderscheid tussen de definitie van structuur en van de verschijnselen op grond waarvan men meent structurele onevenwichtigheden te kunnen herkennen, wordt vrijwel nooit gemaakt.

STRUCTUUR ALS SOCIOLOGISCH BEGRIJF

Het is van belang nog te letten op een geheel ander gebruik van de term structuur. In de sociologie heeft nl. de term structuur een inhoud verkregen die geheel los staat van economische verschijnselen. Ook hier kunnen weer verschillende inhouden onderscheiden worden. De belangrijkste zijn:

3. „Het netwerk van sociale betrekkingen en verhoudingen”².
  4. Structuur in tegenstelling tot cultuur, waarbij dan cultuur wel omschreven wordt als de opvattingen of het belevingspatroon van een groep of samenleving, en de structuur als de wijze waarop deze cultuur zich uitdrukt in het sub 3 genoemde netwerk³.
- Ook deze twee begrippen zijn moeilijk van elkaar te scheiden daar ook hier weer een zelfde verhouding van definitie

en hypothese meespeelt. In sub 3 wordt een definitie gegeven van een object (dat als object overigens niet gekend wordt, maar vanuit de definitie analyseerbaar is). In sub 4 wordt een samenhang geponeerd tussen cultuur en structuur, waarbij de definities van de objecten pas duidelijk kunnen worden door een scherpere formulering van de hypothese.

Wij gaan op deze problematiek niet verder in, maar willen wel wijzen op het belang van de onderscheiding, zodra men het object „structurele werkloosheid” wil afgrenzen. Gaat men uit van (3) dan zijn alleen de bestaande betrekkingen en verhoudingen van belang; gaat men uit van (4) dan kan het zinvol zijn ook door individuen gewenste betrekkingen in de beschouwing te betrekken. Vanuit (4) is het eventueel zinvol te spreken van een latente structurele werkloosheid onder vrouwen (als het waar is dat vele vrouwen wel zouden willen werken, maar dat in Nederland het algemeen normenpatroon dit nauwelijks toestaat). Vanuit (3) is een dergelijk spraakgebruik weinig vruchtbaar.

Als wij de twee meest autonome definities van structuur, (1) en (3), vergelijken dan blijkt dat hier twee verschillende inhouden mee bedoeld worden. Structuur in economische zin is *niet* het netwerk van economische betrekkingen, en structuur in sociologische zin evenmin het totaal aan sociale data. In het dagelijks spraakgebruik lopen echter de beide begrippen verwarrend dooreen, met name als over de wenselijkheid van iets gesproken wordt. Er wordt dan gevraagd naar een „gezonde” structuur, maar dat is iets dat vanuit economisch gezichtspunt nu eenmaal heel iets anders inhoudt dan vanuit sociaal gezichtspunt.

Voor wij op de term „structurele werkloosheid” verder ingaan, willen wij eerst de werkloosheidscijfers zelf nader bekijken.

WERKLOOSHEIDSCIJFERS

Bij de analyse van werkloosheidscijfers zijn er drie begrippen te onderscheiden:

- a. Het aantal werklozen; d.i. het aantal bij arbeidsbureaus ingeschreven werkzoekenden, voor zover niet tewerk gesteld op aanvullende werken of volgens sociale werkvoorzieningsregelingen.
- b. De geregistreerde arbeidsreserve; d.i. het totaal aantal bij arbeidsbureaus ingeschreven werkzoekenden (dus ook de onder a. genoemde tewerkgestelden).
- c. De geregistreerde arbeidsreserve gecorrigeerd naar seizoenen: in dit laatste geval is dan een correctie aangebracht met het doel seizoenfluctuaties niet mee te laten spelen.

Bedacht dient te worden dat de arbeidsbureaus alleen als „ingeschreven” beschouwen diegenen die „bemiddelbaar” zijn. Als dus de Miljoenennota 1969 schrijft dat het totaal aantal werklozen lager is dan de geregistreerde arbeidsreserve, dan is dit uitsluitend juist in zoverre het de definities

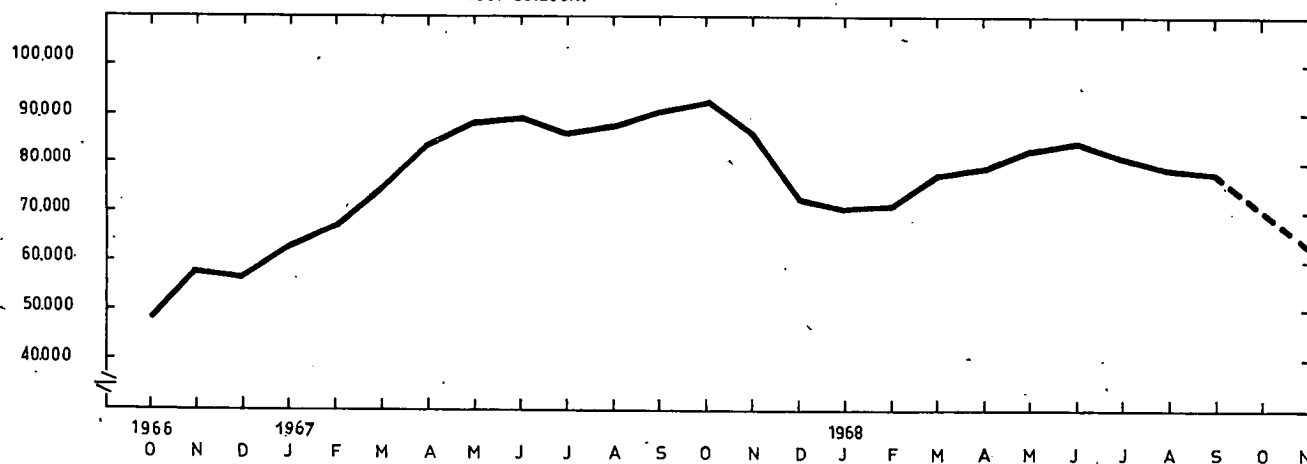
² J. A. A. van Doorn en C. J. Lammers: *Moderne sociologie*. Utrecht 1959, blz. 77.

³ Wij volgen hier ook genoemde auteurs die in wat andere bewoordingen deze contrapositie uiteenzetten (o.a. blz. 86 e.v.)

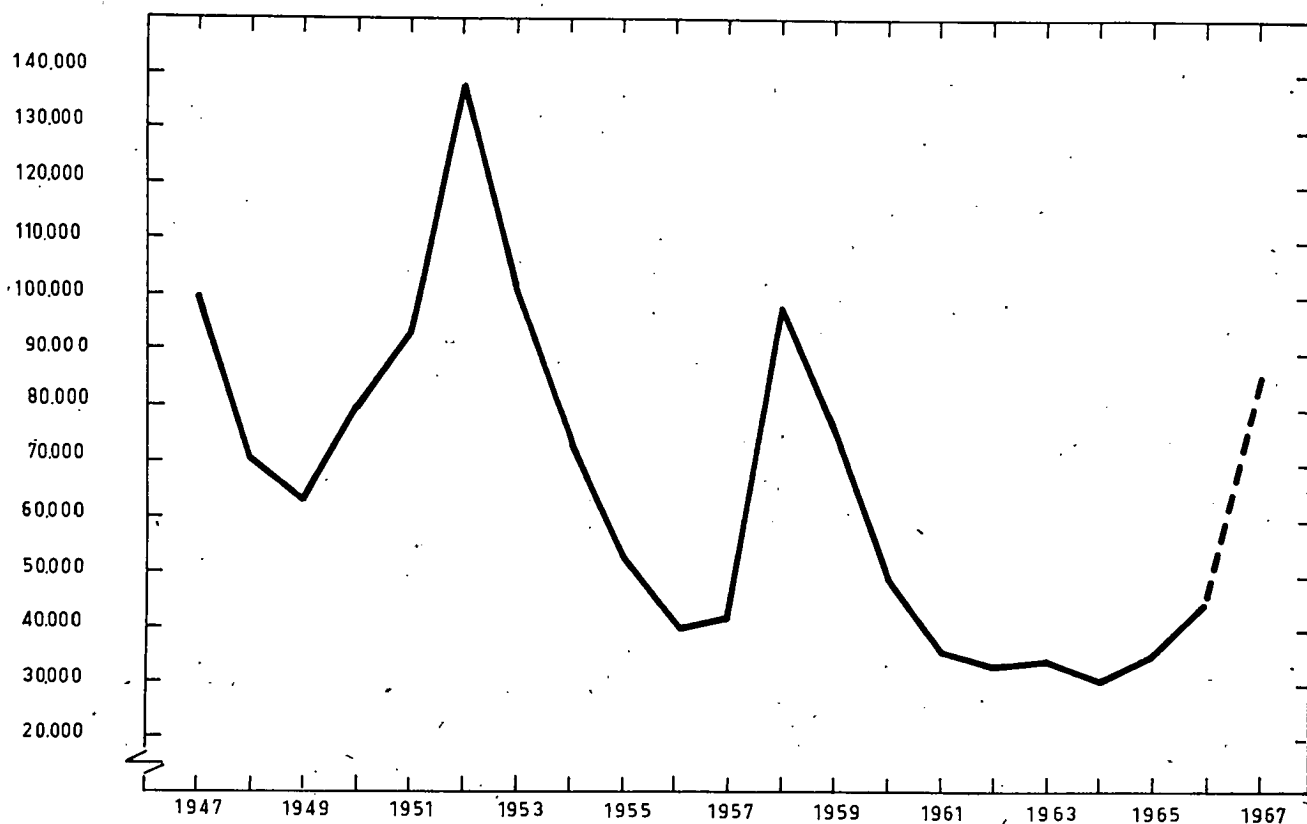
(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

Grafiek 1. *Geregisteerde arbeidsreserve mannen, gecorrigeerd voor seizoen.*

Grafiek 2. *Geregisteerde arbeidsreserve, 1947-1967*

betreft. Over het aantal „niet-bemiddelbare” werklozen zijn geen cijfers bekend. Niet onwaarschijnlijk is dat juist dit aantal de afgelopen jaren sterk is toegenomen, daar er een zekere pressie was de officiële cijfers te drukken. In het volgende zullen wij voornamelijk ingaan op de geregisteerde arbeidsreserve, al of niet voor seizoen gecorrigeerd. Dit is het meest zinvol, daar het moeilijk in de bedoeling kan liggen via speciale regelingen en werken arbeidsplaatsen duurzaam te creëren.

In de jaren 1961-1965 heeft de geregisteerde arbeidsreserve van mannen zich voornamelijk tussen de 25.000 en 30.000 bewogen. Dit mag als een zeer laag cijfer beschouwd worden (omstreeks 1% van het arbeidsvolume); veelal werd dan ook van een overspannen arbeidsmarkt gesproken. Geografisch waren er overigens nogal grote

verschillen: Drenthe (ruim 3%), Groningen en Zeeland (ca. 2%) telden de hoogste percentages. Vanaf 1966 verandert het beeld, hetgeen zich ongeveer oktober van dat jaar ook in aantallen werklozen gaat manifesteren (hier speelt dan uiteraard een seizoenfactor mee). In grafiek 1 laten wij de ontwikkeling zien van de voor seizoen gecorrigeerde cijfers vanaf oktober 1966 tot augustus 1968.

Sinds september jl. kan een vrij snelle vermindering van de geregisteerde arbeidsreserve geconstateerd worden. Als de seizoencorrecties betrouwbaar zijn, zullen wij 1969 gunstiger binnengaan dan 1968. Combinatie van de gegevens van de grafieken 1 en 2 laat zien dat de werkloosheid, in vergelijking met vorige pieken, vrij lang aanhoudt.

In grafiek 2 wordt de ontwikkeling van de geregisteerde arbeidsreserve weergegeven van 1947-1966. Het betreft hier

Geregistreeerde arbeidsreserve van mannelijk personeel naar beroepsgroep aan het eind van de maand april

	Geregistreeerde arbeidsreserve			Openstaande vraag			Overschot resp. tekort c)		
	1966	1967	1968	1966	1967	1968	1966	1967	1968
Landarbeiders	2.928 a)	4.045	3.746	1.057	817	726	1.871	3.228	3.020
Metaalbewerkers	1.364	6.331	7.060	36.016	20.035	16.154	34.652	13.704	9.094
Textiel en kleding	159	1.181	1.194	3.103	643	995	944	438	199
Bouwwak. B. & U.	2.647	16.913	10.292	7.412	3.252	4.856	4.765	13.661	5.436
Bouwwak W. & W.	1.489	5.480	4.915	1.445	944	839	44	4.536	4.076
Chauffeurs e.d.	1.235	3.310	3.099	1.993	998	973	758	2.312	3.026
Scheepvaartpersoneel	639	989	970	322	217	235	317	772	735
Handel- en kantoor	2.477	4.808	6.653	5.119	4.220	4.401	2.642	588	2.252
Horeca-personeel	766	1.318	1.611	1.571	1.352	1.494	805	34	117
Losse arbeiders	2.347	8.425	7.356	2.680	1.587	2.689	333	6.838	4.667
Overige beroepsgr. b)	2.802	7.464	8.030	16.745	7.817	9.381	13.943	353	1.351
Minder geschikt	10.013	14.771	18.299	—	—	—	10.013	14.771	18.299
Totaal	28.866	75.035	73.299	77.463	41.882	42.743			

a) 800 bijgeteld om vergelijking met volgende jaren mogelijk te maken; eenzelfde getal bij losse arbeiders afgetrokken.

b) „Overigen” omvat volgens Werkgelegenheidsnota: overigen, levens- en genotmiddelen, veenarbeiders, leder- en rubberwerken, houtbewerkers, overig bouwvak, baksteenfabrieken.

c) Tekorten cursief.

zowel mannen als vrouwen⁴. Grafiek 2 laat zien dat de werkloosheidspieken in 1952 en 1958 hoger waren dan de huidige, zeker indien gerelateerd aan het totale arbeidsvolume dat in die jaren lager lag (het cijfer over 1967 is overigens door mijzelf berekend en daardoor niet geheel vergelijkbaar). Als de huidige tendens aanhoudt kan voor 1968 een geregistreeerde arbeidsreserve van ca. 80.000 verwacht worden. Dit houdt dan in dat het herstel inderdaad langer op zich laat wachten dan bijv. in 1958. Grafiek 1 (waarin alleen de mannelijke arbeidsreserve is weergegeven) laat ook zien dat, zo er een tendens tot dalen is, deze althans zeer gering is.

Het is in verband hiermee niet onredelijk te veronderstellen dat de wortels van het kwaad dieper liggen dan in een conjuncturele inzinking. Ook de geografische spreiding, welke genoegzaam bekend is en hier niet verder in details wordt nagegaan, geeft alle aanleiding hiertoe⁵. Een duidelijke bevestiging vinden wij ook in de tabel, waar geregistreeerde arbeidsreserve en openstaande vraag vergeleken worden, per beroepsgroep in de jaren 1966, 1967 en 1968 (genomen zijn de cijfers eind april).

Op zichzelf is het interessant om te zien in welke beroepsgroepen nu een grote geregistreeerde arbeidsreserve bestaat. Al te veel zegt dit echter niet, indien niet gerelateerd aan het arbeidsvolume in die beroepsgroep. Het grote aantal werkloze bouwvallers is opvallend, en omvat in 1967 ruim 5%, in 1968 bijna 4% van deze beroepsgroep, maar bijv. de groep werkloze metaalarbeiders is wel groot, maar omvat in 1968 toch slechts ca. 1,4% van het arbeidsvolume in die beroepsgroep.

Belangrijk voor ons doel is vooral de relatie tussen arbeidsreserve en openstaande vraag. Een duidelijke discrepantie blijkt dan bij: bouwvallers, losse arbeiders, landarbeiders, chauffeurs en handels- en kantoorpersoneel. Aan metaalarbeiders blijkt een, volgens de cijfers wat verminderend, vrij groot tekort.

De groepen werkzoekenden waar dus ook geen werk voor is, worden in de eerste plaats gekarakteriseerd door het vrij traditioneel karakter van dat beroep. Bouwvallers, losse arbeiders, landarbeiders en chauffeurs zijn typisch beroepsgroepen met weinig scholing, en moeilijk inzetbaar in moderne industriële beroepen in bijv. metaalnijverheid, chemische industrie e.d. Bovendien zijn het beroepsgroepen waar men niet gewend is in een fabriek te werken;

een zekere weerstand tegen tewerkstelling in fabrieksarbeid is dan ook zeker te verwachten.

Verontrustend is daarnaast het aantal werkzoekenden onder handels- en kantoorpersoneel. Wij willen de veronderstelling wagen (cijfers zijn niet bekend) dat de zeer snelle ontwikkeling in de administratieve sectoren, zowel door mechanische of elektronische informatieverwerking, alsook door organisatorische veranderingen, hierbij een belangrijke rol spelen.

De belangrijkste conclusie die wij uit de cijfers van de tabel kunnen trekken, is dat tegenover de geregistreeerde arbeidsreserve een vraag staat die weliswaar niet een volledig maar toch belangrijk tegenwicht zou scheppen, *indien vraag en aanbod dezelfde groepen zouden betreffen*. Daarbij kan aangenomen worden dat datgene wat blijkt bij deze vrij ruwe beroepenclassificatie ook blijkt wanneer er verder gedifferentieerd wordt naar leeftijd, opleidingsniveau, vak-kwaliteiten e.d. T.a.v. de leeftijd blijkt zulks bijv. uit de sociale maandstatistieken (wij gaan hier nu niet verder op in); t.a.v. bijv. vakbekwaamheid blijkt dit steeds weer uit de klacht van de werkgevers dat echte vaklieden nog altijd bijzonder schaars zijn. Om ook een regionaal voorbeeld te geven: Drenthe, met het hoogste werkloosheids-cijfer, telde eind april onder een geregistreeerde arbeidsreserve van 4.236 mannen 278 metaalbewerkers ofwel nog geen 7%. Bij de openstaande vraag blijken van een totale vraag van 501 er 164 metaalarbeiders te betreffen, ofwel ruim 30%. Ook hier betreft de vraag grotendeels vaklieden, het aanbod merendeels ongeschoolden.

Zeer waarschijnlijk is dan ook dat de huidige werkloosheid niet het gevolg is van een te geringe vraag, maar van het feit dat de vraag zich op andere categorieën richt dan het aanbod omvat. Wat cru gesteld: het aanbod omvat grotendeels „minder geschikt”, in verhouding tot de eisen welke de moderne industrie stelt.

P. van Schilfgaarde

⁴ Cijfers 1947-1966 uit: *Arbeidsvolume en geregistreeerde arbeidsreserve 1947-1966*; CBS-uitgave 1967. Onder arbeidsvolume wordt dan het totaal in Nederland werkzame arbeidskrachten, herleid tot manjaren, verstaan.

⁵ In een vorig artikel in dit tijdschrift, 23 augustus 1967, ging ik reeds uitvoerig op dit regionale aspect in. Daarin liet ik ook de samenhang zien met het opleidingsniveau van de beroepsbevolking.

Na de „kippenoorlog” een „oliën- en vettenoorlog”?

Het militaire geweld dat bij voortduring onze nieuws-media vult, doet vergeten dat ook op andere terreinen wel eens een „oorlog” plaatsvindt of dreigt en wel op handels-politiek gebied, waarin de grote economische machten, de Verenigde Staten en de EEG, de hoofdrollen spelen.

DE „KIPPENoorlog”

In 1963 leidde een escalatie in de protectie-activiteiten in het kader van het EEG-landbouwbeleid tot een gespannen verhouding met de Verenigde Staten. De ontwikkelingen op de pluimveemarkt maakten het noodzakelijk de bescherming aan de EEG-buitengrens te verhogen. De (te) hoog vastgestelde omzettings- en voedercoëfficiënten maakten de uitbreiding mogelijk van de produktie van slachtpluimvee, met name in West-Duitsland. Het heffingens-telsel hield de concurrentie van derde landen, waarin de Verenigde Staten een grote rol speelden, buiten de deur.

De consultaties tussen de EEG en de Verenigde Staten als uitvloeisel van de zogenaamde XXIV-6-onderhandelingen in de GATT leidden niet tot voor de Amerikanen bevredigende resultaten. Daarop besloten de Verenigde Staten tot tegenmaatregelen over te gaan door middel van het intrekken van tariefconcessies voor een importwaarde van \$ 46 mln. Een GATT-panel stelde uiteindelijk de schade van de EEG-pluimveemaatregelen voor de Verenigde Staten vast op \$ 26 mln. Op 7 januari 1964 trokken de Amerikanen daarop de tariefconcessies in voor de invoer in de Verenigde Staten van cognac, vrachtwagens, dextrine en aardappelmeel.

NIEUWE MOEILIKHEDEN

Inmiddels doemt wederom het dreigement van Amerikaanse vergeldingsmaatregelen op, en wel in verband met de ontwikkelingen rond de EEG-oliën- en vettenverordening. Gezien de omvang van de Amerikaanse belangen bij de Europese oliën- en vettenmarkt zijn hier grote belangen voor de EEG — en Nederland in het bijzonder — in het geding.

Wat is het probleem? De EEG stelde in november 1966 de oliën- en vettenregeling voor het olijfgedeelte in werking; op 1 juli 1967 werd dit gecompleteerd met de regeling voor kool- en raapzaad. Daarmee was de eerste gemeenschappelijke marktordening een feit. De tekst van de regeling zou doen vermoeden, dat zelfs gesproken zou kunnen worden van een heuglijk feit. Immers, het grondprincipe van deze verordening was dat de EEG voor de voorziening van oliën en vetten voor ca. 80% afhankelijk was van invoer en dat derhalve een zo vrij mogelijke invoer gewenst was. De wereldmarkt voor oliën en vetten lag dus open voor de EEG en de EEG-markt lag open voor de oliën- en vettenwereld.

De steunprijzen voor de EEG-producenten van olijfolie, kool- en raapzaad werden gewaarborgd door een systeem

van deficiency payments. De Europese olie-industrie kreeg een minimale tarifaire bescherming, met daaraan toegevoegd de mogelijkheid om door middel van compenserende heffingen extra bescherming te genieten tegen vervalste concurrentie en extreme marktsituaties op de wereldmarkt.

De situatie op dit moment is zodanig dat gesteld moet worden dat de oliën- en vettenverordening in zijn uitvoering ver van het ideaal is gestrand. De regeling voor kool- en raapzaad — waaruit een groot quantum laagwaardige olie alsmede een laagwaardige veevoedergrondstof wordt gewonnen — heeft er toe geleid, dat enerzijds sinds de inwerkingtreding van de regeling de produktie met 40% (!) toenam, terwijl anderzijds het systeem van vaststelling van deficiency-bedragen zodanig was dat daarmee een extra stimulans werd gegeven aan het dalende prijspeil van kool- en raapzaad op de wereldmarkt, en van het olieprijspeil in het algemeen op de EEG-markt. Om dit te verklaren dient allereerst het systeem te worden geschetst.

DE OLIËN- EN VETTENREGELING

Er was een hoge richtprijs voor kool- en raapzaad vastgesteld van f. 73,30 per 100 kg zaad. Aangezien deze prijs aanzienlijk boven de wereldmarktprijs lag, werd aan de olie-industrie die dit zaad zou verwerken een steunbedrag vergoed (steun slaat hier op de agrarische producent en niet op de oliëfabrikant). Dit steunbedrag moet het verschil compenseren tussen de richtprijs en de wereldmarktprijs. Deze wereldmarktprijs werd berekend op basis van een aantal noteringen en verwachtingen voor de markt. Deze steunbedragen werden en worden in het algemeen eens per week bekend gemaakt. De aanbieders van kool- en raapzaad buiten de EEG (voornamelijk Polen) hebben daarmee gedurende een week de gelegenheid aan te bieden beneden de prijs die de EEG als wereldmarktprijs heeft berekend. De week daaropvolgende dient de EEG het steunbedrag weer te verhogen, aangezien de „wereldmarktprijs” is gedaald. Dit systeem heeft er toe geleid, dat het steunbedrag dat in juli 1967 ca. f. 28 per 100 kg bedroeg inmiddels is gestegen tot ca. f. 42 per 100 kg. Dit zou dus

(I.M.)

betekenen, dat de wereldmarktprijs voor kool- en raapzaad in anderhalf jaar zou zijn gedaald van ca. f. 45 tot ca. f. 31 per 100 kg. Dit was zeker niet het geval.

Gezien de grote interdependentie tussen de diverse olie-zaden, oliën en vetten zou dit voor de olie-industrie nog enigszins te accepteren zijn geweest als de prijs voor het sterkst met kool- en raapzaad concurrerende oliezaad, de soyaboon, in dezelfde mate zou zijn gedaald. In juli 1967 bedroeg de prijs hiervoor echter ca. f. 41 per 100 kg en momenteel ca. f. 37,50.

De gang van zaken bij kool- en raapzaad — enerzijds een produktiestijging met 40% door een te hoge richtprijs, anderzijds een onjuiste en daardoor te hoge vaststelling van de steunbedragen — heeft er toe geleid, dat de financiële consequenties van deze regeling in plaats van de in 1967 geraamde f. 152 mln., in 1968/1969 f. 230 mln. zullen bedragen. Daarnaast heeft het systeem ook ernstige consequenties gehad voor de olie-industrieën.

De produktie van kool- en raapzaad vindt hoofdzakelijk plaats in Frankrijk (Dijon en omstreken) en in West-Duitsland (Sleeswijk-Holstein). De daar gevestigde olie-fabrieken kregen met dit systeem een niet onaanzienlijk concurrentievoordeel. Immers, zij konden, in het produktiegebied-overschotgebied zittend, het zaad beneden de richtprijs kopen (het verschil tussen hun aankoopprijs en de richtprijs was uiteraard een fractie kleiner dan de transportkosten van het produktiegebied naar de voornaamste verwerkingsregio's), maar kregen een steunbedrag dat gebaseerd was op de richtprijs. De transportkosten maakten het onmogelijk voor vele Westduitse en alle Nederlandse olie-industrieën om kool- en raapzaad te gaan verwerken in concurrentie met de Franse en Noordduitse industrieën. Maar bovendien werden deze Nederlandse bedrijven — optimaal gunstig gevestigd in de havengebieden — die op economisch volledig verantwoorde gronden in grote mate soyabonen verwerkten, in toenemende mate in moeilijkheden gebracht, daar de steeds hoger wordende steunbedragen voor kool- en raapzaad een voortdurende daling van de olieprijzen (die toch al sterk onder druk stonden) mogelijk maakten, terwijl de grondstof voor de soyaverwerkende industrie, de soyabonen, zoals reeds eerder vermeld, nauwelijks in prijs daalde.

Om het kunstmatige concurrentievoordeel dat de Franse en enige Westduitse olie-industrieën hadden gekregen te compenseren, zou een transportsubsidie ten gunste van de excentrisch gelegen industrieën (waaronder de Nederlandse, Zuidfranse, en Italiaanse olie-industrieën) de meest redelijke oplossing zijn geweest. Echter op volkomen discriminatoire wijze werd wel een transportsubsidie aan Italië toegekend, maar niet aan de andere lidstaten!

De situatie bij de olijfolie is minder duidelijk, maar zeker niet beter. Het systeem voor olijfolie werkt als volgt: er bestaat een producentenrichtprijs van f. 417,20 per 100 kg, zijnde de prijs die mogelijkerwijze kan worden verkregen door de producent. De opbrengstprijzen voor de producent bestond uit de marktopbrengst verhoogd met een steunbedrag ter grootte van f. 126,70 in 1967/1968, in 1968/1969 verhoogd tot f. 156,20 per 100 kg.

De bedoeling was dat de producent een gegarandeerde minimum prijs zou ontvangen, door middel van een interventiesysteem, van f. 391,00 per 100 kg. Deze interventie was niet mogelijk tussen 1 november 1966 en 1 juli 1968, aangezien de Italiaanse autoriteiten faalden in de uitvoering van hun verplichtingen. Voor 1967/1968 waren de kosten van de olijfolieregeling geraamd op f. 488 mln. Door een uitzonderlijk grote oogst liepen deze kosten echter op

tot f. 572 mln. Er bestaat echter weinig inzicht in de wijze waarop controle wordt uitgeoefend om te vermijden dat olijfolie meer dan eens voor steun wordt aangeboden, alsmede dat met zaadolie (veel goedkoper dan olijfolie) gemengde olijfolie wordt aangeboden voor steun.

DE INVOERREGELING

Bedacht dient te worden dat de EEG door zijn lage (in het GATT geconsolideerde) tarifaire bescherming, gecombineerd met een relatief geringe eigen produktie en een zeer hoge oliën- en vettenconsumptie per hoofd, de afzetmarkt bij uitstek vormt voor alle exporterende landen.

In het afgelopen jaar bestond op de wereldmarkt een voortdurend slechter wordende situatie voor de afzet van oliën en vetten, waaraan de exporten-tegen-elke-prijs van zonnebloemolie uit Oost-Europa zeker het hunne bijdroegen. De EEG trachtte zich hiertegen te beschermen door het instellen van compenserende heffingen ter bescherming van de olie-industrie. Het Oosteuropese prijzenbeleid was echter dermate soepel, dat de aanbiedingsprijzen verhoogd met de heffing nauwelijks hoger waren dan voorheen zonder heffing. De wijze van toepassen van deze heffing is zowel voor voor- als tegenstanders ervan absoluut onbevredigend geweest. De langdurige strijd over het al of niet vervuld zijn van de voorwaarden die gesteld zijn voor het toepassen van een heffing, de verschillen van mening over de te hanteren noteringen voor de berekeningen, de arbitrair vastgestelde hoogte van de heffing, het niet-rekening houden met normale handelspraktijken zoals termijncontracten, de ten gevolge van de heffing ontstane omleiding van het handelsverkeer via het notoire EEG-lek, Oost-Duitsland, dit alles waren oorzaken die het vertrouwen in de goede werking van de verordeningbepalingen ernstig schokten. Dit vertrouwen werd nog eens te meer beschaamd toen bleek dat in andere gevallen waar de toepassing van compenserende heffingen een voor iedereen aanvaardbare zaak scheen, politieke overwegingen (met name grote kapitaalgoederen- en wapentransacties) een spaak in het wiel staken. Over compensatie aan de hierdoor benadeelde industrie werd echter niet gesproken.

De inventaris van de oliën- en vettenverordening opmakend kan slechts gesteld worden dat de toepassing van deze verordening in geen enkel opzicht aan de verwachtingen heeft voldaan.

VRIJHEID VERSUS PROTECTIE

Bij het zoeken naar een oplossing voor deze problemen deden en doen zich echter zeer grote meningsverschillen voor. De ene richting (Nederland, West-Duitsland en de oliën- en vettenindustrie van Nederland, West-Duitsland, België en Frankrijk) benadert het probleem rationeel en stelt:

— het olijfolieprobleem is een structureel probleem dat een structurele oplossing vraagt. Een markt- en prijsbeleid schiet hierin tekort (het Europese Parlement heeft zich in dezelfde geest uitgesproken);

— de produktie-explosie van kool- en raapzaad moet worden teruggedrongen aangezien deze economisch niet verantwoord is en in politiek opzicht (t.o.v. de ontwikkelingslanden) ongewenst. Een verlaging van de richtprijs is hiervoor nodig. (Dit gevoel bestaat gelukkig bij vele EEG-functionarissen. De door het Landbouwschap gevraagde verhoging van de richtprijs met 10% voor dit voor de Nederlandse producent vrij onbelang-

rijke produkt vormt gelukkig een van weinig begrip voor de realiteit getuigende uitzondering.);

— een efficiënte toepassing van compenserende heffingen in geval van importen uit derde landen onder vervalste concurrentievoorwaarden. Een eerste vereiste hiervoor is dat in een fundamenteel gesprek in de EEG-ministerraad de principes van de toepassing duidelijk worden vastgelegd.

Deze denkrichting blijft — en dit is essentieel — een voorstander van vrije invoer.

Een andere richting (Italië, Frankrijk en de Italiaanse olie-industrie) wenst de problemen op te lossen door — indachtig het EEG-landbouwlied: „Die Preise hoch, die Grenze fest geschlossen, so marchiert das grüne Front...” — ook in deze sector een stelsel in te voeren van minimum invoerprijzen (in eerste instantie wenste men deze te bereiken door zgn. „normale invoerprijzen” in te stellen; de jongste berichten verluiden dat dit zou moeten geschieden via een

„variabele stabilisatiebelasting”). Op deze wijze zouden, door enerzijds het prijspeil voor oliën en vetten in de EEG te verhogen, de steunbedragen die uit het Europees Landbouwfonds betaald moeten worden, verminderen, maar anderzijds zouden de heffingen bij invoer uit derde landen een vergroting van de inkomsten voor het fonds betekenen, iets wat in de huidige ontwikkelingen van het landbouwbeleid velen als muziek in de oren klinkt. Tevens verwacht men hierdoor een betere afzetpositie voor de ontstellende boteroverschotten te creëren. Het principe van deze richting is dus protectie.

Van Amerikaanse zijde wordt deze strijd met grote zorg gadeslagen. Men vreest — en niet ten onrechte — dat binnen een gesloten systeem, de eigen produktie van de EEG sterk zal toenemen en dat de Amerikaanse uitvoer van produkten van de oliën- en vettensector in gevaar komt. Hierbij dient bedacht te worden dat de soyaboon (en de daarvan afgeleide produkten) „dollar-winner number one” is voor Amerika. Aantasting van deze export zal door

Nederlandse Economische Hogeschool

Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen

Bij de Faculteit der Sociale Wetenschappen is vacant de functie van

DIRECTEUR VAN HET FACULTEITSBUREAU

tevens ambtelijk secretaris van het faculteitsbestuur.

Hij zal voornamelijk tot taak hebben het faculteitsbestuur bij te staan bij de voorbereiding en uitvoering van het beleid van de faculteit en haar organen. Het gaat hierbij met name om de opstelling van ontwikkelingsplannen op het gebied van onderwijs en onderzoek, de opstelling en de bewakingen van de begrotingen, de voortgangsbewaking van en verslaglegging betreffende de feitelijke beleidsvoering, alsmede de coördinatie van de activiteiten van diverse commissies en werkgroepen.

Voorts zal hij de leiding hebben van het faculteitsbureau. Hij zal in deze functie verantwoordelijk zijn voor de materiële- en personele aangelegenheden, de financiën en de huisvesting van de faculteit binnen de daartoe gestelde algemene richtlijnen en instructies.

De bezoldiging, die geheel zal zijn aangepast aan het grote belang van deze functie, zal afhankelijk van opleiding, ervaring en leeftijd geschieden overeenkomstig de Rijksregeling.

Premie AOW/AWW voor rekening van de hogeschool. Directe opname in het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds.

Zij die voor deze functie in aanmerking wensen te komen, waarbij de voorkeur uitgaat naar een academicus met bestuurlijke ervaring, dienen bereid te zijn zich aan een psychologisch onderzoek te onderwerpen.

Uitvoerige schriftelijke sollicitaties, met bijsluiting van recente pasfoto aan prof. dr. P. J. A. ter Hoeven, voorzitter van de faculteit, Pieter de Hoochweg 120 te Rotterdam-3006, telefoon 010 - 235000 bij wie ook nadere inlichtingen over deze functie kunnen worden ingewonnen (privé 010 - 122933).

Amerika onder geen enkele voorwaarde geduld worden. Vele waarschuwendende woorden zijn hierover al gesproken van Amerikaanse zijde. Zeer duidelijk stelt de Amerikaanse journalist Dreyer dit met de woorden: „...any tampering therewith (bedoeld is de uitvoer van soyabonen) could trigger a confrontation which would make the still not forgotten 'chicken war' look like a minor lovers' tiff"! Hierbij laat ik nog buiten beschouwing de reacties van de exporterende ontwikkelingslanden.

Het is verontrustend met welk een gemak sommige lidstaten denken over de (GATT-)verplichtingen die voortvloeien uit geconsolideerde tarieven. In de Verenigde Staten bestaan sterke groeperingen die een meer protectionistisch invoerbeleid voorstaan. Deze groeperingen zullen zich met de nieuw gekozen president zeker gelukkig voelen. Het is voor de EEG dan ook van het grootste belang, dat deze groeperingen geen troeven in handen

gespeeld krijgen om hun ideeën in realiteiten om te zetten. Relatief zal Nederland door eventuele beschermende Amerikaanse maatregelen sterk worden getroffen. Het is daarbij een schrale troost te weten, dat de veroorzaker van dit protectionisme, i.c. de agrarische sector, ook zwaar zal worden getroffen, aangezien de Verenigde Staten zonder twijfel o.m. de invoer van zuivelprodukten en vleesconserven aan banden zullen leggen.

Bovendien, indien de EEG ooit de medewerking van de Verenigde Staten zal willen verkrijgen om te komen tot een „arrangement” met onder meer het Verenigd Koninkrijk, dan zal een eerste vereiste zijn dat de atmosfeer niet vertroebeld is door wederzijdse handelsbeperkingen. De dreiging daarvan is reëel door de ontwikkelingen in de oliën- en vettensector.

Drs. C. J. M. Meershoek

**gemeente
enschede**

Bij het Sociografisch en Statistisch Bureau kan worden geplaatst een

PLANOLOG

Het bureau adviseert het gemeentebestuur op basis van sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Het verricht tevens regionaal onderzoek voor de Stedenband Twente en voor de Belangengemeenschap Twente - Oost-Gelderland; in nauw contact met de Sociografische Bureaus in Almelo en Hengelo.

TAAK: Ontwerpen en uitvoeren van sociaal onderzoek, instrueren en begeleiden van medewerkers, formuleren van beleidsadviezen inzake ruimtelijke ordening en daarmee verwante, o.m. sociaal-economische vraagstukken.

POSITIE: In een team van vijf academici en zeven assistenten (statisticij, documentalist), wordt een zelfstandige planologische taak verricht.

EISEN: Doctoraal examen maatschappij-wetenschappen en ervaring in praktisch gericht onderzoek.

SALARIS: Afhankelijk van bekwaamheid en ervaring in één der rangen:
Planoloog f 1355,- tot f 1776,- per maand
Planoloog 1e klas f 1577,- tot f 2108,- per maand
De premie A.O.W. is voor rekening van de gemeente.

TOELAGEN: Studietoelage, premiespaar- en gunstige ziektekostenregeling (IZA) van toepassing.

WONING: Aan het verkrijgen van een woning aan gehuwden zal medewerking worden verleend. In dit geval gelden tevens bepaalde vergoedingen voor pensioen-, verhuis- en inrichtingskosten.

SOLLICITATIE: Belangstellenden kunnen binnen twee weken na het verschijnen van dit blad bij de Chef van de afdeling Personeelszaken van de Secretarie (postbus 20) een sollicitatieformulier aanvragen met vermelding welke functie en welke afdeling het betreft.

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

De geldstromen op de Nederlandse geldmarkt bewegen zich tussen drie „punten”, nl. de houders van bankpapier, de Schatkist en het buitenland. Wat het buitenland betreft is voor de markt niet de totale betalingsbalans op kasbasis relevant, maar de koop resp. verkoop door de banken van valuta's van of aan de centrale bank. De bankkassen vormen als het ware de verbindende schakel, waar de stromen binnenkomen en uitgaan. De Nederlandsche Bank fungeert in dit stelsel als de buffer. Houden de stromen elkaar niet in evenwicht, dan brengt de circulatiebank middelen in de markt, resp. ziet men de tegoeden der banken bij de Nederlandsche Bank oplopen. Hierbij is de Bank vaak passief; men wacht tot de banken papier verdisconteren

of voorschotten in rekening-courant opnemen. Soms gebruikt de Bank methoden, die tevens en in de eerste plaats zijn bedoeld als instrumenten van monetaire politiek, zoals in het verleden de openmarkt- en kasreserverpolitiek en tegenwoordig de interventie van de Bank op de valuta-markten. In dit geval speelt de Bank een actieve rol.

Een beeld van de vraag en aanbodverhoudingen in het afgelopen jaar verkrijgt men uit het beloop van de bij de centrale bank opgenomen middelen en uit de bewegingen van de daggeldrente. De voorschotten in rekening-courant waren in de eerste vier maanden van het jaar steeds omstreeks het midden van de maand op wat men het minimumpeil kan beschouwen, nl. ca. f. 20 mln. Hetzelfde gold in augustus en op 16 september. De maandelijkse uitkering van de Staat aan de gemeenten blijkt een verruimende factor bij uitstek te zijn geweest.

Openbaar Lichaam Rijnmond

Bij het Openbaar Lichaam Rijnmond, gevestigd Stationsplein 2 te Schiedam, komen binnenkort enkele functies vacant voor JONGE ACADEMICI.

Gevraagd worden :

1. SOCIOLOOG

met belangstelling voor vraagstukken op het gebied van de hygiëne van het milieu

2. SOCIAAL GEOGRAAF

3. STEDEBOUWKUNDIG INGENIEUR

Tot de taak van de onder 1 genoemde functionaris zal behoren, binnen het kader van de stafafdeling voor milieuhygiëne, het voorbereiden van adviezen, alsmede het verrichten van onderzoekingen verband houdende met de ruimtelijke ontwikkeling van de regio.

De taak van de onder 2 en 3 genoemde functionarissen zal bestaan uit het voorbereiden van adviezen inzake gemeentelijke bestemmingsplannen en onderzoekingen betreffende de ruimtelijke ordening, met name die, verband houdende met de voorbereiding van de opstelling van het streekplan.

Enige praktische ervaring op het aangegeven terrein is gewenst, doch niet noodzakelijk.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring, f 1265,- tot f 1776,- per maand, exclusief 6 procent vakantietoelage.

De premie A.O.W./A.W.W. komt voor rekening van Rijnmond.

Ziektekostenregeling (I.Z.A.) en verplaatsingskostenregeling zijn van toepassing.

Sollicitaties met uitvoerige gegevens en opgave van referenties binnen 14 dagen na verschijning van dit blad te richten aan de Voorzitter van Rijnmond, Stationsplein 2 te Schiedam.

Dit minimum aan voorschotten ging, zoals begrijpelijk is, gepaard met een laag niveau van de daggeldrente. Enkele malen werd zelfs het minimum niveau van $1\frac{1}{2}\%$ bereikt. In alle overige tijdvakken lag de rente hoger, soms zelfs aanmerkelijk hoger. Acht maal werd het maximum van $4\frac{3}{4}\%$ genoteerd, een percentage, dat $\frac{3}{4}\%$ lager ligt dan het promessedisconto resp. de rente voor voorschotten in rekening-courant, dat de Nederlandsche Bank de banken in rekening brengt. Toen 20 december jl. de officiële tarieven $\frac{1}{2}\%$ omhoog gingen, werd dezelfde dag de daggeldrente van $4\frac{3}{4}\%$ tot $5\frac{1}{4}\%$ verhoogd.

Uit het bovenstaande kan men concluderen, dat gedurende het grootste deel van het jaar en in het bijzonder in de tweede helft de geldmarkt krap is geweest. Oorzaken hiervan zijn in de eerste plaats de groeiende bankbiljetten-circulatie. Wel zijn er aanwijzingen dat het gebruik van de salarisrekening, van girobiljetten en betaalcheques bij de dagelijkse betalingen invloed beginnen te krijgen op de mate van aanwas, doch per saldo is in 1968 de bankpapieromloop toch met enige honderden miljoenen gestegen. Op 1 juli werd zelfs met f. 9 mrd. een record geboekt.

Een tweede factor is de betalingsbalans geweest. De

goud- en deviezenvoorraad van de Nederlandsche Bank is in de loop van het jaar gedaald, waarbij de banken door aankoop van valuta's en dus verlies van eigen liquiditeiten een belangrijke rol hebben gespeeld. De invloed van de Schatkist is uit het beschikbare cijfermateriaal moeilijk te achterhalen.

De vele en lange perioden van krapte hebben geleid tot het veelvuldig gebruik van de kredietfaciliteiten van de Nederlandsche Bank, hetgeen de monetair-politieke greep van de centrale bank op het monetaire gebeuren heeft versterkt. De banken hebben hun kasliquiditeiten niet aangevuld door het laten aflopen van schatkistpapier en evenmin hebben zij hun netto liquiditeiten uit het buitenland aangesproken. Op beide terreinen zijn de mogelijkheden in de loop der jaren vrijwel uitgeput. De Nederlandsche Bank heeft, zoals gezegd, wel een sterkere greep op de banken gekregen, doch de Bank vertrouwt tegenwoordig meer op de rechtstreekse kredietcontrole. Hiervan is echter in 1968 geen gebruik gemaakt. Uit monetair-politiek gezichtspunt is 1968 een rustig jaar geweest. Het zou echter niet verwonderen, wanneer wij aan de vooravond staan van een actiever gebruik van monetaire instrumenten.

BRENCA N.V.

vraagt

beleggingsdeskundige

leeftijd circa 30 jaar,

welke een gedegen opleiding in effecten-analyse en beheers-techniek zelfstandig in de praktijk kan brengen, in het bijzonder in de Nederlandse kapitaalmarkt.

Kennis van moderne talen en enige kennis van andere Europese kapitaalmarkten strekt tot aanbeveling.

Geboden wordt: een uitstekend gehonoreerde positie, binnen teamverband mogelijkheid tot ontwikkeling van een zelfstandige positie, zeer goede sociale voorzieningen.

assistent

leeftijd circa 23 jaar,

ter verdere opleiding voor het beleggingsbeheer, in eerste instantie van Amerikaanse effecten;

middelbare opleiding, kennis van de Engelse taal en enige ervaring zijn vereist.

Geboden wordt: een aan leeftijd en ervaring aangepast goed salaris; zeer goede sociale voorzieningen.

Uitvoerige sollicitaties met vermelding van volledige personalia, welke strikt vertrouwelijk zullen worden behandeld, te richten aan de directie van de vennootschap, Nieuwe Prinsengracht 44, Amsterdam-4.

